
UDC 338.2

JEL classification: F29, H25, M41, O31

DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.02.143>

Звенислава БАНДУРА,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку і аудиту,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Університетська, 1, м. Львів,

e-mail: zvenyslava.bandura@lnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9922-9072>

Павло ГОЛУБЕЦЬКИЙ,

аспірант кафедри обліку і аудиту,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,

e-mail: pavlogolubecky@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7726-8564>

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА ЇЇ СТИМУЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМОМ ПОДАТКОВИХ ВАЖЕЛІВ

Бандура З., Голубецький П. Інноваційна діяльність в постіндустріальній економіці та її стимулювання механізмом податкових важелів. *Вісник економіки*. 2023. Вип. 2. С. 143–155. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.02.144>

Bandura, Z., Holubetskyi, P. Innovatsiina diialnist v postindustrialnii ekonomitsi ta yii stymuliuvannia mekhanizmom podatkovykh vazheliv [Innovative activity in the post-industrial economy and its stimulation by the mechanism of tax levers]. *Visnyk ekonomiky – Herald of Economics*, 2, 143-155. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.02.143>

Анотація

Вступ. Сучасний етап економічного розвитку характеризується якісно новими вимогами, пов'язаними з особливостями перебування на піку підвищення циклу інноваційної та ділової активності. Глобалізація, інформатизація виробництва, необхідність адаптації до змін глобальної ситуації в економіці, збільшення частки і значимості інтелектуальних, інноваційних виробництв – це все характеризує постіндустріальну економіку. На розвиток інноваційної діяльності як на макро-, так і на мікрорівні впливають внутрішні та зовнішні чинники, одним з яких є механізм податкового стимулювання.

Мета. Мета статті – визначити основні тенденції розвитку інноваційної діяльності у світі, зокрема в Україні, та надати критичну характеристику методів податкового стимулювання, як одного з найважливіших чинників впливу на таку діяльність.

© Звенислава Бандура, Павло Голубецький, 2023.

Методи. Для досягнення визначеної у дослідженні мети використано загальнонаукові методи: індукції та дедукції, аналізу й синтезу, статистики, аналогій (для дослідження понятійного апарату), діалектичного підходу до наукового пізнання економічних явищ та процесів, що дало змогу розкрити взаємозв'язок розвитку на макро- і мікрорівні інноваційної діяльності зі світовими тенденціями формування нових економічних устроїв, фіскальною системою держави й обліково-аналітичною системою підприємства.

Результати. Визначено основні світові тенденції розвитку інноваційної діяльності та розкрито причини зниження інноваційної активності українських підприємств. Досліджено механізм впливу фіскальної політики на стимулювання інноваційної діяльності підприємства.

Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності дослідження найбільш значимих чинників, які впливають на розвиток інновацій і розробку механізму реалізації їхнього позитивного впливу на збільшення обсягів інноваційної діяльності підприємства.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, глобальний індекс інноваційного розвитку, податкові стимули, інноваційні витрати.

Формули: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 2, **бібл.:** 16.

Zvenyslava BANDURA,

PhD (Economics), Associate Professor,
Department accounting and auditing,
Ivan Franko National University of Lviv,
1 University Street, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: pavlogolubecky@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7726-8564>

Pavlo HOLUBETSKYY,

graduate student,
Department accounting and auditing,
Ivan Franko National University of Lviv,
1 University Street, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: pavlogolubecky@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7726-8564>

INNOVATIVE ACTIVITY IN THE POST-INDUSTRIA ECONOMY AND ITS STIMULATION BY THE MECHANISM OF TAX LEVERS

Abstract

Introduction. The current stage of economic development is characterized by qualitatively new requirements related to the peculiarities of being at the peak of the growth cycle of innovation and business activity. Globalization, informatization of production, the need to adapt to changes in the global economic situation, and the growing share and importance of intellectual and innovative industries are all characteristic of the post-industrial economy. A number of internal and external factors influence the development

of innovation activity at both the macro and micro levels, one of which is the tax incentive mechanism.

Purpose. The purpose of the article is to identify the main trends in the development of innovation activity in the world in general and in Ukraine in particular, and to provide a critical description of the methods of tax incentives as one of the most important factors of influence on such activity adopted in domestic and foreign fiscal systems.

Methods. To achieve the goal set out in the study, the author uses general scientific methods: induction and deduction, analysis and synthesis, statistics, analogies (for studying the conceptual apparatus), and a dialectical approach to scientific knowledge of economic phenomena and processes, which made it possible to reveal the relationship between the development of innovation activity at the macro- and micro-level and global trends in the formation of new economic systems, the fiscal system of the State and the accounting and analytical system of an enterprise.

Conclusions. The main global trends in the development of innovation activity are identified and the reasons for the decline in the innovation activity of domestic enterprises are disclosed. The mechanism of influence of fiscal policy on stimulation of innovation activity of enterprise is researched.

Discussion are the need to study the most significant factors that influence the development of innovations and develop a mechanism for realizing their positive impact on the growth of innovation activity of an enterprise.

Keywords: innovation, innovation activity, global innovation development index, tax incentives, innovation expenditures.

Formulas: 0, fig.: 0, table: 0, bibl.: 16.

JEL classification: F29, H25, M41, O31

Постановка проблеми. Нова економічна система, яка домінує у світі, базується на технічному та технологічному прогресі. Його ознаками є бурхливий розвиток насамперед інформаційних технологій. Провідним сектором економіки є сфера послуг. Водночас також змінюється структура зайнятості населення в сторону збільшення кількості працівників саме в цю сферу. Все це є ознаками постіндустріальної економіки, яка прийшла на зміну індустріальній, де зростання забезпечувалось за рахунок збільшення капітальних інвестицій у матеріальне виробництво. В постіндустріальній економіці інновації становлять основну рушійну силу економічного та соціального розвитку. Вони прискорюють економічне зростання, створюють нові й економічно більш привабливі робочі місця, забезпечують соціальну мобільність, покращують ситуацію з кліматичними змінами. За таких умов змінюється природа самих інновацій: їхній життєвий цикл різко зменшується, ускладнюється інноваційна продукція (послуги) як результат конвергенції різних технологій.

З огляду на це, стимулювання інноваційної діяльності з боку держави як прямими (фінансування проєктів, гранти), так і непрямими методами (зменшення податкового тиску на інноваційно-активні підприємства) є запорукою успішного розвитку. Однак згідно зі статистикою щороку Україна втрачає свої позиції в різних інноваційних рейтингах. На це впливає багато як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Насамперед це відбувається через недостатню участь держави щодо стимулювання підприємств,

які займаються чи хочуть займатись інноваційною діяльністю. Саме розкриття механізмів впливу таких чинників на інноваційну діяльність підприємства зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням теорії постіндустріальної економіки присвячені праці багатьох зарубіжних дослідників, серед яких Д. Белл, А. Пенті, Е. Брукінг, О. Тофлер, Д. Тапскот.

Розробник теорії постіндустріального суспільства Д. Белл виокремив 11 якісних характеристик, зокрема такі: «визначальна роль теоретичних знань зростання; вирішальна роль «носіїв знань», якими виступають спеціалісти; перехід від виробництва товарів до виробництва послуг; зростання ролі та значення ситуативних функціональних (адміністративних, культурних) та інституційних (підприємств, університетів) соціальних одиниць; формування економічної теорії інформації, яка змінює трудову теорію вартості теорією цінності, заснованої на знаннях; зміна владних відносин: в доіндустріальному суспільстві – аристократія, монархія, в індустріальному – демократія, в постіндустріальному – меритократія (інтелектуальний клас суспільства, здатний генерувати нові знання)» [1; 2]. Д. Тапскот виокремлює 12 головних ознак нового постіндустріального суспільства, а саме: орієнтація на знання, використання цифрової форми представлення об'єктів, віртуалізація виробництва, інноваційна природа розвитку, інтеграція, конвергенція, динамізм, глобалізація» [3, с. 116]. Однак публікації названих вище авторів переважно спрямовані на розкриття природи постіндустріалізму і майже не торкаються питання інноваційної діяльності та чинників, які її стимулюють. Українські вчені Г. Сащук, А. Чухно, Б. Стеценко, І. Алексєєв, Р. Желізняк певною мірою розглядали питання інтеграції України у світову постіндустріальну економіку та розкривали питання ролі інноваційної діяльності в цьому процесі. Проте критичному аналізу і порівняльній характеристиці українського і зарубіжного законодавства щодо стимулів інноваційної діяльності у таких публікаціях приділено недостатньо уваги.

Мета статті – визначити основні тенденції розвитку інноваційної діяльності у світі, зокрема в Україні, та дати критичну характеристику методів податкового стимулювання як одного з найбільш потужних чинників впливу на цю діяльність, прийнятих в українській та зарубіжних фіскальних системах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У різних сферах під інновацією розуміють визначення у контексті тих наук, щодо яких воно застосовується: «у філософії – це здатність вийти за межі складного проблемного філософського мислення, бачити нові проблеми, шляхи, засоби їхнього вирішення, цілеспрямоване впровадження в чинну практику того або іншого нововведення, завдяки якому відбуваються позитивні зміни і досягається необхідний ефект; у соціології – процес впровадження елементів однієї культури в іншу, соціально-культурний процес, який сприяє закономірним, різноманітним трансформаціям соціуму; в економіці – сукупність виробничих та комерційних заходів, суспільний, техніко-економічний процес чи новостворені і поліпшені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення – виробничі, адміністративні, комерційні й інші, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери» [4, с. 11].

Автори «Посібника Осло» розрізняють інновації як результат (інновації) та діяльність, за допомогою якої інновації впроваджуються (інноваційна діяльність). В останньому виданні «Посібника Осло», «інновація визначається як «новий або вдосконалений продукт чи процес, що суттєво відрізняється від попередніх продуктів або процесів, які стали доступними для потенційних користувачів (продукт) або введені в експлуатацію самою одиницею (процес)» [5].

Це визначення спрямоване на більш точне формулювання і є більш функціональним для користувачів, особливо для практиків та інноваторів.

В постіндустріальній економічній парадигмі виокремлюють два основні підходи до визначення категорії інновації: предметно-статистичний і процесно-динамічний. За першим підходом, інновації визначаються як деякий об'єкт або результат певної діяльності, що має певну статистику інноваційного підходу і спрямування на його кінцевий результат. За другим підходом, інновації визначаються як активний творчий процес.

Перший підхід реалізований в українському законодавстві. Законодавство України у сфері інноваційної діяльності базується на Конституції України і складається із Законів України «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про спеціальну економічну зону «Яворів»», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», «інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що суттєво поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Водночас інноваційна діяльність трактується як діяльність, що спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок та зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [6].

У XXI ст. розвиток нових напрямків науки та передових технологій прискорюється на тлі надзвичайної невизначеності і складності сучасного світу. Потенціал та ризики такого розвитку науки і технологій, зокрема для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР), обговорено на Багатосторонньому форумі ООН з науки, технологій та інновацій для сталого розвитку (Нью-Йорк, США, 5-6 травня 2022 р.). Там зазначається, що «хоча інноваційний шлях кожної країни є специфічним для її культури й економічних особливостей, є низка загальних системних механізмів і інноваційних політик, яка може підтримувати сталий розвиток, особливо в країнах із середнім або низьким технологічним потенціалом. Просто модернізувати технологію за чинними траєкторіями недостатньо – необхідна цілісна національна науково-технічна та інноваційна політика» [7, с. 7].

Під час здійснення інноваційної діяльності «підприємство має визначити для себе завдання виявлення та розвитку наукових можливостей, що виражені кількісними і якісними показниками його науково-технічного потенціалу. Серед таких показників можна виокремити стан виробничо-технічної бази; інформаційних ресурсів;

фінансових ресурсів; ресурсів, витрачених на наукові дослідження; величина ефекту від появи нового товару на ринку» [8, с. 94].

У світовій практиці авторитетним у частині показника інноваційного розвитку держави є Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index) – дослідження інноваційного клімату, яке щорічно публікує Всесвітня організація інтелектуальної власності (BOIB) в співпраці з Корнельським університетом та міжнародною школою бізнесу INSEAD. Цей рейтинг у 2022 р. очолювали Швейцарія (8 років поспіль), Швеція, США, Нідерланди, Великобританія, у 2021 р. теж очолювала (щоправда, Великобританія тоді випереджала Нідерланди).

Україна також представлена у цьому рейтингу, але, на жаль, ситуація з інноваційною діяльністю в нашій державі дуже невтішна. Крім того, що Україна значно відставала від десяти провідних країн, щороку простежується тенденція до погіршення такої ситуації (табл. 1).

Протягом останніх років покращуються тільки такі показники, як «бізнес-середовище» та «інформаційно-комунікаційні технології». Звичайно, ці негативні тенденції насамперед спричинені епідемією коронавірусу, але найважчого удару по розвитку інноваційної діяльності в Україні завдала у 2022 р. війна з росією. Проте, хоча це дещо парадоксально, але саме ця війна дала поштовх багатьом інноваційним стартапам, присвяченим, зокрема, розробці найбільш сучасних БПЛА.

Незважаючи на те, що Україна має високий рівень освітньо-наукового потенціалу, проте стабільно виявляються негативні чинники, які прямо чи опосередковано впливають на ситуацію з інноваційною діяльністю в нашій країні.

Таблиця 1

Рейтинг глобального інноваційного індексу за 2020–2022 рр.

Складові рейтингу	Позиція в рейтингу за роками			Відхилення в:	
	2020	2021	2022	2021 р порівняно з 2020 р.	2022 р. порівняно з 2021 р.
1	2	3	4	5	6
Регуляторне	76	78	75	-3	+3
Бізнес-середовище	104	104	99	-	+5
Людський капітал та дослідження	39	44	49	-5	-5
Освіта	23	23	26	-	-3
R&D	44	58	59	-14	-1
Інформаційно-комунікаційні технології	82	69	63	+13	+6
Знання та результати наукових досліджень	28	33	36	-5	-3
Загальна позиція в рейтингу	45	49	57	-4	-6

Джерело: розроблено авторами на основі [9; 10; 11].

Серед них необхідно виокремити такі: «неефективний і слабкий механізм впровадження інновацій у сферу економічної діяльності та подальшої комерціалізації»;

недостатній рівень державної підтримки інноваційних проектів і їх фінансування як з Державного бюджету, так і за рахунок приватних інвесторів; мінімальне використання можливостей, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС в частині науково-технічного співробітництва, розвитку підприємництва та промислової політики; зменшення обсягів фінансування науки й інновацій, розвитку освіти; поширення корупції та політичної нестабільності; низький рівень кооперації між інноваційними підприємствами і науково-дослідними інститутами» [12]; «відсутність стимулів на ринку праці» [3]. Саме низький рівень оплати інтелектуальної праці спричинив масовий відплив наукових кадрів України за кордон.

Проте один з основних чинників спадання інтересу до інновацій – низька активність участі держави в питаннях податкового стимулювання інноваційного розвитку. На час написання статті у Податковому кодексі, на жаль, не визначено поняття «інновація» чи «інноваційна діяльність», що ускладнює системну роботу зі стимулювання такої діяльності через застосування фіскального механізму. Користуючись цим документом, досить часто важко розрізнити просто інвестиційну діяльність і суто інноваційну діяльність. Нині підприємства інноваційної сфери залежно від виду здійснюваної господарської діяльності можуть отримати пільги з ПДВ та податку на прибуток, а в деяких випадках – плати за землю.

Так, «тимчасово, до 1 січня 2025 року, суб'єкти літакобудування, що підпадають під дію Закону України «Про розвиток літакобудівної промисловості», звільняються від оподаткування податком на додану вартість за операціями з ввезення на митну територію України в митному режимі імпорту товарів (крім підакцизних), що використовуються для потреб літакобудівної промисловості, постачання на митній території України результатів науково-дослідних і дослідницько-конструкторських робіт, які виконуються для потреб літакобудівної промисловості» [13].

Тимчасово, до 1 січня 2035 р., звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення на митну територію України у митному режимі імпорту нового устаткування (обладнання) та комплектувальних виробів до нього, що ввозяться платником податку – інвестором із значними інвестиціями тільки для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями на виконання спеціального інвестиційного договору.

Також до 1 січня 2024 р. платники податку – виробники електричної енергії за «зеленим» тарифом – мають пільги із податку на прибуток. «Зелений тариф» правомірно можна віднести до інноваційної діяльності.

До 1 січня 2023 р. Податковий кодекс України передбачав «тимчасову пільгу з ПДВ для операцій з постачання програмної продукції. До даної продукції відносяться результати комп'ютерного програмування, в т. ч. інтернет-сайти і он-лайн сервіси» [13].

Зараз така пільга втратила чинність. Проте вона діє для підприємств, діяльність яких пов'язана з військовою сферою.

Однак Українська держава все ж таки зробила окремі системні кроки щодо ІТ-сфери. Згідно з новими змінами, внесеними до Податкового кодексу, з 01 січня 2024 р. буде надано податкові пільги для ІТ-сфери, які мають назву «Резиденти «Дія Сіті»». Резидент «Дія Сіті» – платник податку, який має відповідати таким вимогам: бути

zareєстрованим в Україні; надавати одну або декілька ІТ-послуг; понад 90% його загального доходу має становити дохід від ІТ-послуг; наймати мінімум 9 фізичних осіб за трудовими договорами або гіконтрактами; середній дохід на найняту фізичну особу має становити мінімум 1200 євро на місяць; власники (кінцеві бенефіціари) відсутні в санкційному списку, не є резидентами і громадянами рф та не зареєстровані у державах, включених до списку FATF.

Спеціальний режим оподаткування резидентів «Дія Сіті» передбачає «можливість переходу ними на оподаткування податком на прибуток підприємств за особливими умовами (аналог податку на виведений капітал), що передбачають ставку податку у розмірі 9%. Встановлено особливості оподаткування доходів спеціалістів резидента «Дія Сіті». Ставка у розмірі 5% застосовується до: а) заробітної плати; б) винагороди за гіконтрактом. Звільнено також від оподаткування ПДФО сплачені внески роботодавцем-резидентом за свій рахунок за договорами недержавного пенсійного забезпечення платника податку та/або за договорами добровільного медичного страхування в межах 30 відсотків нарахованої заробітної плати такому працівнику» [13].

Однак перераховані пільги для українських підприємств не мають системного характеру і не є цілісними, як це організовано в інших державах, що займають найвищі рядки в інноваційних рейтингах. Розглянемо пільги, що надаються для діяльності підприємств інноваційної сфери у деяких зарубіжних країнах (табл. 2).

Таблиця 2

Застосування механізму податкового важеля в різних країнах

Країна	Податковий кредит	Податкова знижка на НДДКР	Податкова знижка на витрати на патенти	Податкові пільги на зарплати працівників інноваційної діяльності	Державне фінансування інноваційних програм	Застосування вагових коефіцієнтів інноваційних витрат
1	2	3	4	5	6	7
Німеччина	+	+	+	+	+	
Великобританія	+	+	+		+	+
США	+	+	+	+	+	
Китай	+	+			+	

Джерело: розроблено авторами на основі [14; 15; 16].

У Великобританії, наприклад, існує кілька податкових пільг для компаній, що займаються науково-дослідними та дослідно-конструкторськими розробками: «1. Податковий кредит на дослідження та розробки (Research and Development Tax Credit) – це пільга, яка дає змогу компаніям зменшувати свій податковий борг або отримувати готівкову компенсацію за здійснення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. 2. Податкова знижка на капітальні витрати на дослідження і розробки (Capital Allowances for Research and Development) – ця пільга дає змогу компаніям зменшувати свій податковий борг на основі капітальних витрат, пов'язаних

з дослідженнями та розробками. 3. Податкова знижка на витрати на патенти (Patent Box) – ця пільга дає змогу компаніям зменшувати свій податковий борг на основі прибутку, отриманого від продажу продуктів або послуг, що захищені патентом» [14].

У Великобританії пільги для науково-дослідних розробок регулюються Законом про науково-дослідну та розвідувальну діяльність (The Scientific Research and Experimental Development Act), який ухвалений у 2004 р.

У цій країні функціонують кілька програм податкових кредитів на дослідження і розробки для різних категорій підприємств. Однак розмір податкового кредиту залежить від багатьох чинників, таких як: розмір підприємства, вид діяльності, рівень витрат на дослідження та розробки тощо. Наприклад, для малих і середніх підприємств у Великобританії діє програма податкового кредиту на дослідження та розробки, яка дає змогу отримати кредит у розмірі 230% витрат на дослідження і розробки. Це означає, що якщо підприємство витратило 100 фунтів стерлінгів на дослідження та розробки, то воно може отримати податковий кредит у розмірі 230 фунтів стерлінгів.

«Існує також податкова знижка на капітальні витрати на дослідження та розробки, яка становить 130% таких витрат. Це означає, що компанії можуть збільшувати витрати на дослідження та розробки на 30% та віднімати ці додаткові витрати від свого оподаткованого прибутку» [14].

У Німеччині науково-дослідні й дослідно-конструкторські розробки можуть бути визнані як витрати на дослідження та розробку (Research and Development, R&D), якщо вони мають на меті отримання нових знань та відкриттів і є систематичними, творчими та ризиковими. У такому разі компанії можуть отримати пільги на податок на прибуток (corporate income tax).

Зокрема, відповідно до Закону про податок на прибуток компаній (Körperschaftsteuergesetz, KStG), «компанії можуть зменшити обчислюваний податковий прибуток наступними видами витрат на дослідження та розробку: 1. Витрати на дослідження та розробку, що є звичайними для галузі (ordinary R&D expenses). 2. Витрати на дослідження та розробку, що виходять за межі звичайних практик галузі (extraordinary R&D expenses). 3. Витрати на замовлення досліджень та розробок у третіх осіб (contract R&D expenses)» [15].

У Німеччині «існує кілька податкових пільг для компаній, які займаються науково-дослідними і дослідно-конструкторськими розробками: 1. Податкові кредити: компанії можуть отримати податковий кредит в розмірі 25% від витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, які вони проводять у Німеччині. Цей кредит можна використовувати для зменшення розміру податкових платежів у майбутньому. 2. Податкові знижки: компанії можуть отримати податкові знижки на дослідницьку діяльність, яка становить понад 1 млн євро на рік. Знижка становить 12% від витрат на дослідження та розробки. 3. Пільги на зарплату: компанії можуть отримувати пільги на зарплату дослідників. Це означає, що на деякі зарплати можна зменшити податки або повністю звільнити їх від податків. 4. Пільги на майнові права: компанії можуть отримувати пільги на майнові права, які вони отримують в результаті дослідницької діяльності. Це означає, що деякі витрати на придбання і захист майнових прав можна суттєво зменшити» [15].

Цікавим механізмом податкового стимулювання, який застосовується у деяких країнах, є використання спеціальних вагових коефіцієнтів. Тобто у витратах, які пов'язані з інноваційною діяльністю, мають бути зазначені вагові коефіцієнти. Ці коефіцієнти збільшуватимуть загальні витрати підприємства, і, відповідно, зменшуватимуть загальний оподатковуваний прибуток. Вказаний метод застосовують у Австралії, Великобританії, Китаї та інших країнах. Однак, як зазначають деякі науковці, «основним недоліком такого методу є проблема розмежування витрат, які прямо стосуються інноваційної діяльності та інших витрат» [16].

Крім того, можливі шахрайські дії зі штучного завищення таких витрат через фіктивний статус «інноваційні» або, навпаки, через недостатню компетенцію облікового персоналу якісь витрати, що пов'язані з інноваційною діяльністю, можуть зникнути з поля зору. З огляду на це до облікової системи, зокрема внутрішнього контролю як її частини, мають бути пред'явлені додаткові вимоги до більш детальної аналітичної роботи у плані класифікації і розмежування витрат.

В українських підприємствах у разі запровадження подібних податкових механізмів необхідно розпочинати аналітичну роботу із формування спеціальної частини в обліковій політиці підприємства, де були б розкриті методики розмежування інноваційних витрат, їхня оцінка, робочий план рахунків для поточного обліку, форми первинної документації, умови списання, підходи до оцінювання готової продукції від інноваційної у власній діяльності, методики нарахування амортизації (у разі використання такої продукції у власній діяльності). Вказаний метод податкового стимулювання доцільно поєднувати з методом прирістних податкових пільг, які полягають в тому, що в разі збільшення величини інноваційних витрат підприємство отримує додаткове зниження податку.

Продемонструємо застосування такого методу на відповідному прикладі. Підприємство отримало дохід у розмірі 10 млн грн і понесло витрати на суму 8,5 млн грн, з них витрати на інноваційну діяльність становили 0,8 млн грн і були на 0,2 млн грн більші, ніж у минулому році. Ваговий коефіцієнт для інноваційних витрат становив 1,8, а для прирістних витрат – 2,2. Якщо підприємство не здійснювало б інноваційну діяльність, тоді податок на прибуток становив би $(10,0 - 8,5) \times 0,18 = 0,27$ млн грн. У разі впровадження програми податкового стимулювання із застосуванням прирістних і вагових коефіцієнтів вказаний прибуток буде становити

$$(10,0 - (7,7 + 0,6 \times 1,8 + 0,2 \times 2,2)) \times 0,18 = 0,14 \text{ млн грн.}$$

Таким чином, економія для підприємства дорівнюватиме 0,13 млн грн.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження показує, що, на жаль, позиції України у світовому рейтингу Глобального інноваційного індексу щороку погіршуються. Причинами цього є не лише пандемія та військові дії, а й неефективний та слабкий механізм впровадження інновацій у сферу економічної діяльності; зменшення обсягів фінансування науки й інновацій, розвитку освіти; низький рівень кооперації між інноваційними підприємствами і науково-дослідними інститутами; відсутність стимулів на ринку праці, що призводить до відпливу кадрів та їхньої еміграції з України. Крім того, в нашій державі відсутня системна робота зі створення оптимальної моделі податкових знижок, податкового кредитування, податкових пільг на зарплати працівників, що задіяні в інноваційній сфері. За приклад

можна взяти досвід зарубіжних країн, які входять у десятку найбільш розвинених щодо інновацій і де реалізовано цілий комплекс податкових пільг та знижок. Проте позитивним фактом є початок діяльності у цьому напрямку з резидентами «Дія Сіті», однак вони стосуються лише ІТ-сфери і також не мають ознак системності.

На рівні підприємств необхідно розпочати формування розділу облікової політики, де будуть представлені методики розмежування інноваційних та неінноваційних витрат, їхні оцінки, робочий план рахунків для поточного обліку, форми первинної документації, умови списання, підходи до оцінки готової продукції від інноваційної діяльності, методики нарахування амортизації у разі використання такої продукції у власній діяльності.

З огляду на це необхідно здійснювати подальше дослідження оптимальних моделей конвергенційної взаємодії фіскальних і облікових методик, які дали б змогу підприємству вдосконалити інноваційну програму. Перспективним є дослідження інших чинників, які впливають на розвиток інновацій, та розробка механізму реалізації їхнього позитивного впливу на підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємства.

Література

1. Sashchuk H. M. D. Bell about the innovative nature of post – industrial society. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: політичні науки*. 2021. № 6. С. 9–13.
2. Bell, Daniel. *The Coming of Post-Industrial Society: a Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books, 1976.
3. Стеценко Б. С. Становлення постіндустральної економіки в Україні: міфи та реальність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. С. 115–118. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/27-2-2017/24.pdf>
4. Чумак О. В. Соціально-філософський аналіз поняття «інновація» та «інноваційна діяльність». *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2009. Вип. 36. С. 152–165. URL: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/VISNIK_36_14.pdf.
5. OECD Oslo Manual. Paris: OECD, 2005. 203 p.
6. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2021 році: науково-аналітична доповідь. Т. В. Писаренко, Т. К. Куранда та ін. Київ : УкрІНТЕІ, 2022. 93 с.
8. Ткачук О. М., Германюк Н. В. Сучасне удосконалення інноваційної діяльності підприємства. *Економіка і організація управління*. 2020. № 4. С. 90–99.
9. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності. Міністерство економіки України. 25.04.2023. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb>
10. The Global Innovation Index 2021. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf

11. The Global Innovation Index 2022. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-section1-en-gii-2022-at-a-glance-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>
12. Крилов Д. В. Аналіз рейтингового оцінювання розвитку інноваційної діяльності в Україні. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10285>
13. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
14. Her Majesty's Revenue and Customs (HMRC). URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-revenue-customs>.
15. Steuerliche Förderung von Forschung und Entwicklung. URL: https://www.bundesfinanzministerium.de/Web/DE/Themen/Steuern/Steuerliche_Themengebiete/Forschungszulage/forschungszulage.html
16. Алексеев І. В., Желізняк Р. Й. Важливість правильного підбору податкових пільг і шляхів їх надання при податковому стимулюванні інноваційної діяльності підприємств. *Бізнес Інформ*. 2014. № 2. С. 314–319.

References

1. Sashchuk, H. M. (2021). D. Bell about the innovative nature of post – industrial society. *Visnyk Donets'koho natsional'noho universytetu imeni Vasylya Stusa. Seriya politychni nauky – Bulletin of the Donetsk National University named after Vasyl Stus. Political science series*, 6, 9-13 [in English].
2. Bell, Daniel (1976). *The Coming of Post-Industrial Society: a Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books [in English].
3. Stetsenko, B. S. (2017). Stanovlennya postindustrial'noyi ekonomiky v Ukrayini: mify ta real'nist' [Formation of the post-industrial economy in Ukraine: myths and reality]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu Scientific – Bulletin of the International Humanitarian University*, 27, 115-118. Retrieved from <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/27-2-2017/24.pdf> [in Ukrainian].
4. Chumak O.V. (2009) Sotsial'no-filosofskyy analiz ponyattya «innovatsiya» ta «innovatsiyana diyal'nist'» [Socio-philosophical analysis of the concept of «innovation» and «innovative activity»]. *Humanitarnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi – Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy*, 36, 152-165. Retrieved from https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/VISNIK_36_14.pdf. [in Ukrainian].
5. OECD Oslo Manual (2005). Paris: OECD , 203 p. [in English].
6. Zakon Ukrainy «Pro innovatsiynu diyal'nist'» (2002) [Law of Ukraine «About innovative activity» July 4 2002]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
7. Pysarenko, T. K., Kuranda, T. V. (2022). Naukova ta naukovo-tekhnichna diyal'nist' v Ukrayini u 2021 rotsi: naukovo-analitychna dopovid' [Scientific and technical activity in Ukraine in 2021: scientific and analytical report]. K: UkrINTEI 93 p. [in Ukrainian].
8. Tkachuk, O. M., Hermanyuk, N. V. (2020). Suchasne udoskonalennya innovatsiyanoi diyal'nosti pidpryemstva [Modern improvement of innovative activity of the

-
- enterprise]. *Ekonomika i orhanizatsiya upravlinnya – Economics and management organization*, 4, 90-99 [in Ukrainian].
9. Informatsiyeni materialy shchodo stanu innovatsiyanoi diyal'nosti (2023)[Informational materials on the state of innovative activity]. Ministerstvo ekonomiky Ukrayiny – Ministry of Economy of Ukraine. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f> [in Ukrainian].
 10. WIPO (2021). The Global Innovation Index 2021. Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
 11. WIPO (2022). The Global Innovation Index 2022. Retrieved from <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-section1-en-gii-2022-at-a-glance-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>
 12. Krylov, D.V. (2022) Analiz reytnyhovoho otsynuyannya rozvytku innovatsiyanoi diyal'nosti v Ukrayini [Analysis of the rating assessment of the development of innovative activity in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, 5, Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10285> [in Ukrainian].
 13. Podatkovyy kodeks Ukrainy (2010) [Tax Code Ukraine. December 2, 2010]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
 14. Her Majesty's Revenue and Customs (HMRC) (2023). Retrieved from <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-revenue-customs> [in English].
 15. Steuerliche Förderung von Forschung und Entwicklung (2023) [Tax incentives for research and development]. Retrieved from https://www.bundesfinanzministerium.de/Web/DE/Themen/Steuern/Steuerliche_Themengebiete/Forschungszulage/forschungszulage.html [in German].
 16. Aleksyeyev I.V., Zheliznyak R.Y. (2014) Vazhlyvist' pravyl'noho pidboru podatkovykh pil'h i shlyakhiv yikh nadannya pry podatkovomu stymulyuvanni innovatsiyanoi diyal'nosti pidpryemstv [The importance of the correct selection of tax benefits and the ways of their provision in the tax stimulation of innovative activities of enterprises]. *Biznes Inform – Business Inform*, 2, 314-319 [in Ukrainian].

Статтю отримано 26 квітня 2023 р.

Article received April 26, 2023.